הלכה · משנה תורה · מפרשים · לחם משנה · ספר משפטים

לחם משנה על משנה תורה, הלכות נחלות

רבי אברהם די בוטון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לחם משנה על משנה תורה, הלכות נחלות

רבי אברהם די בוטון

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לחם-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-נחלות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ב 4
הלכה ג 4
הלכה ח 4
הלכה ט 5
הלכה יא 6
הלכה יג 7
פרק ב 9
הלכה ח 9
הלכה י 9
הלכה יג 10
הלכה יד 10
פרק ג 11
הלכה א 11
הלכה ב 11
הלכה ו 11
פרק ד 12
הלכה א 12
הלכה ג 12
הלכה ו 13
פרק ה 14
הלכה א 14
הלכה ג 15
הלכה ד 15
הלכה ו 16
פרק ו 16
הלכה ד 16
הלכה ז 16
פרק ז 16
הלכה א 16
הלכה ג 17
הלכה ד 17
פרק ח 18
הלכה א 18
הלכה ב 19
פרק ט 19
הלכה ב 19
הלכה ד 20
פרק י 20
הלכה ו 20
פרק יא 20
הלכה ה 20
הלכה ח 21

פרק א

הלכה ב

ודבר זה מפי הקבלה. נראה דקאי אמאי דקאמר דאין האם יורשת את בניה וקשה קצת דהא מקרא נפקא לן בפ' יש נוחלין (דף קט"ו:) שהקשו שם ותנא דידן אי דריש מטה אשה נמי תירש את בנה אי לא דריש וכו' לעולם דריש וכו' ושאני הכא דאמר קרא בת יורשת ואינה מורשת. וכן לעיל (דף ק"ט:) הקשו למ"ד שארו זו האב ואימא שארו זו האם ותירצו ממשפחתו וירש אותה משפחת אב קרויה משפחה משפחת אם אינה קרויה משפחה וא"כ מקרא נפקא ליה בגמ' ככל אידך דרשות ומאי שנא בהא דדייק רבינו ז"ל דדוקא ואמר הדבר זה הוא מפי הקבלה ואם נאמר דמשמע ליה דהך דרשה לאו דרשה גמורה ולהכי כתב כן הא יש דברים אחרים בגמ' דנפקי ליה בגמ' מדרשה כי הך וא"כ למה כתב רבינו ז"ל דוקא הך דהוי מפי הקבלה ודוחק קצת לומר דרבינו ז"ל קאי לכל סדר נחלות דהוא מפי הקבלה שא"כ היה לו לסיים כל הסדר ולכתוב וכל הקודם בנחלה וכו' ואח"כ היה לו לומר דדבר זה מפי הקבלה אלא ודאי דנראה דרבינו ז"ל לא קאי אלא אהך דאין האם יורשת את בניה בלבד ואולי שאני בין הך דרשה לשאר דרשות:

הלכה ג

ואם לאו חוזרין אצל האחות. כתב ה"ה ז"ל דאע"פ שבאין מכח האם קי"ל כמאן דדריש מטות וכו'. קשה דבפ' יש נוחלין (דף קי"ב) אמרו בני אחות ולא בנות אחות ומפיק לה מוירש אותה מקיש ירושה שניה לירושה ראשונה וא"כ אמאי שביק ה"ה ז"ל קרא דמייתי בגמ' וכתב כמאן דדריש מטות וזה ההיקש כתבו ה"ה ז"ל למטה גבי זכרים קודמין וכו' וכאן שהוא העיקר שעל זה נאמר בגמ' לא כתבו. וי"ל דשם (דף קט"ו) אמרו ולימא ליה ר' זכריה בן הקצב היא דלא דריש מטות ותירצו לא מתוקמא מתני' כר' זכריה בן הקצב דקתני ובני אחות וכו' משמע דמאן דאית ליה הא דבני אחות וכו' אית ליה דרשה דמטות והא דאיצטריך דרשה דמטות אע"ג דאית לן היקשא דירושה ראשונה לשניה כבר תירצו התוס' ז"ל שם (דף קי"א) בשם רשב"א ז"ל דאי לאו דנפקא לן מהיקשא דמטות דבן קודם לבת בנכסי האם היכי הוה שמעינן דקודם בנכסי אבי האם דלא אתי אלא מכח היקשא וכו' יע"ש:

הלכה ח

והבעל יורש את אשתו וכו'. קשה דבפ' הכותב (דף פ"ג:) אמרו על ר' יוחנן בן ברוקה דאמר היורש את אשתו יחזיר לבני משפחה וכו' מאי קסבר אי קסבר ירושת הבעל

דאורייתא אמאי יחזיר וכו' ותירץ רבה לעולם קסבר ירושת הבעל דאורייתא וכו'. משמע משם דאם ירושת הבעל מדבריהם לא מצית מוקמת לה לרבי יוחנן בן ברוקה ואינו מועיל לזה לומר עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה אלא ודאי דאית ליה דלהכי לא אמרינן הכי וא"כ בסוף פ"א מהלכות שמיטה ויובל איך כתב עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה ופסק דינו של ר' יוחנן בן ברוקא משום הך טעמא. וי"ל דסובר רבינו ז"ל דהוא הדין דרב הוה מצי לאוקמי לר"י בן ברוקה כוותיה דעשו חיזוק כשל תורה הוי כדין תורה אלא תריץ לפי סברת המקשה שהקשה מאי קסבר וכו'. ואי דרבנן דמים מאי עבידתייהו משמע דלית ליה עביד חיזוק כשל תורה ולפום סברתיה תריץ דר' יוחנן בן ברוקה אית ליה דהוי דאורייתא דלא כוותיה אבל לפי האמת רב סבר דהוי כוותיה משום דעשו חיזוק כשל תורה:

הלכה ט

כשהיא חרשת אפי' נתפקחה. קשה דבפרק כ"ב מהלכות אישות כתב רבינו ז"ל אבל הפקח שנשא חרשת אם מתה לא יירשנה וכתב שם ה"ה ז"ל זה למד רבינו ז"ל ממה שאמרו שאין לה כתובה כנזכר פרק י"א וכשם שאין לה כתובה ממנו כך אינו יורשה והשתא עם מ"ש רבינו ז"ל כאן אי אפשר לטעם זה דהא כתב כאן דאפי' נתפקחה אינו יורשה והא ודאי יש לה כתובה וכמ"ש רבינו ז"ל שם ואם כנס החרשת ונתפקחה יש לה כתובה ותנאי כתובה וכתובתה מאה ואע"ג דכתב ה"ה ז"ל שם דפירוש דברי רבינו ז"ל דרוצה לקיימה דוחק לומר דהכא איירי באינו רוצה לקיימה דסתמא קאמר הכא וצ"ע:

ומי שנתגרשה ספק גירושין וכו'. כתב ה"ה ז"ל כשהקשה להר"א ונמצא הקושיא ראיה וכו'. יש מי שהקשה דנהי דאינה קושיא אבל ראיה ליתא דשאני התם דאמר דהוי כאשת איש לכל דבר משום דהוי ספק קדושין ולא היה לנו לומר שתירש דאוקמה אחזקתה דא"כ אי הוי ספק קדושין כמו שהוא ז"ל בעצמו הקשה אחרי כן תדע לך וכו' אבל הכא בספק גירושין לעולם אמרינן דיורשה וא"כ אין זה ראיה. וי"ל דה"ה ז"ל לדבריו של הר"א ז"ל קאמר דאינו מחלק בין קדושין לגירושין דאם היה מחלק היאך היה עולה בדעתו שיירשנה כמו שהקשה לו אחר כן ותדע לך שהרי בספק וכו'. ולכן לדבריו שהנושאים שוים הקושיא היא ראיה. ובדברי הירושלמי איכא למידק למה אמר ר' אלעזר לירושה ולא אמר אפי' להפרת נדריה שהוא חדוש יותר דהא בירושה איכא למימר מה שאין כן בהפרה. וי"ל דבבחינה אחרת הוי רבותא טפי ירושה דהוי ממון ואוקי ממונא בחזקתיה לכך אמר דיורשה דהא מצינו לפעמים דבממונא צריך כח יותר דאין הולכים בממון אחר הרוב ובדיני נפשות הולכים אחר הרוב:

ומי שנתגרשה וכו'. הר"א השיג על רבינו ז"ל מהירושלמי ואע"ג דהירושלמי פליג על גמ' דידן בודאי דהא הירושלמי קאמר אפי' בספק גירושין אינו יורשה ומגמ' דידן בפרק האיש מקדש מוכח דספק גירושין יורשה וכמ"ש ה"ה ז"ל מ"מ כוונת הר"א ז"ל דנהי דבספק גירושין לא נקטינן כירושלמי דגמ' דידן פליג עליה בהא אבל בספק קדושין דלא פליג בגמ' דידן אמאי לא נקטינן כירושלמי דאינו יורשה:

הלכה יא

בעל שמתה אשתו וכו'. כתב ה"ה ז"ל אבל ממ"ש וכו' נראה שהוא סבור שהבעל יורש את המלוה. קשה לסברא זו דהרי הקשו בגמ' פרק שור שנגח ד' וה' (דף מ"ג) ונוקמה לרבה כגון שגבו מעות וכו' ולפי זה דאמרו דאע"ג דאין בכור יורש את המלוה בעל יורש מה הקשו שם הא אית ליה גבו מעות אין לו היינו בבכור דאינו יורש את המלוה אבל בעל יורש את המלוה דשאני לן בין בעל לבכור. וי"ל דודאי יש חילוק בין בעל לבכור דאל"כ למה לי קרא בכופר דאיש או אשה לומר באשה נזקיה ליורשיה נילף מבכור שאינו יורש את המלוה וכ"ש הכא בכופר שאינו משתלם אלא לאחר מיתתה שאינו יורש הבעל ומה שאמרו התוס' ז"ל דלא הוה מצי למילף כופר מהתם משום דמחיים נעשה החבלה ליתא אם נאמר דאין חילוק בין בעל לבכור דאע"ג דלא ילפינן מהתם מ"מ ילפינן לה מבכור א"ו דיש חילוק בין בעל לבכור ודוקא בבכור הוא דאינו יורש אבל בבעל הוה אמינא דיורש אפי' כופר קמ"ל דכופר דאינו משתלם אלא לאחר מיתה אינו יורש אבל מלוה יורש ואפי' מלוה אם לא הגיע זמנו עד אחר מיתה אינו יורש דאינה משתלמת אלא לאחר מיתה ולהכי חילק בין הגיע זמנו מחיים דאשה ללא הגיע ומה שהקשו בגמרא ונוקמה לרבה הכי פריך משום מאי אמרת דיש חילוק בין בכור לבעל דאל"כ למה לי קרא דאיש או אשה הא לרבה ולר"נ דאמרי בבכור דגבו מעות אין לו או גבו קרקע אין לו גבו קרקע לרבה יש לו או גבו מעות לר"נ יש לו נימא דאיצטריך קרא דאיש או אשה גבי כופר לומר דבין גבו קרקע ובין גבו מעות אין לו משום דאינו משתלם אלא לאחר מיתה אבל בשאר נזקין שוה בעל לבכור ואינו יורש את המלוה דבשלמא לר"פ דאמר בבכור בין גבו קרקע בין גבו מעות אין לו ודאי דיש חילוק בין בעל לבכור דליכא לאוקומי קרא דכופר בין גבו קרקע בין גבו מעות דלהאי נמי לא איצטריך קרא דבכור נמי אין לו ונילף מבכור אבל לר"נ ורבה מצי לקיים קרא ולעולם דבשאר נזקין אין חילוק בין בעל לבכור וזהו שהקשו ונוקמה וכו' והשתא לפי האמת דאית לן בין גבו קרקע בין גבו מעות אין לו כר"פ ודאי דיש חילוק בין בעל לבכור דאל"כ למה לי קרא דאיש או אשה כדפרישית ומש"ה רבינו דפסק כר"פ פסק דיש חילוק בין בעל לבכור וזה תירוץ ישר ונכון: עוד כתב

וחלק במלוה על פה וכו'. לכאורה נראה דס"ל לרבינו ז"ל דהך חילוק נמי בדברי רבו וא"כ קשה אמאי לא חילק בין נכסים לנכסים דבפרק כ"ב מהל' אישות וזו היה הכרח שכתב ה"ה ז"ל וא"כ מה הועיל החכם בתקנתו שאמר רבינו ז"ל עדיין הקושיא במקומה. כתב ה"ה בדברי רבו ן' מיגאש ז"ל שהבעל יורש את המלוה וכו'. התוס' ז"ל בפ' יש בכור הקשו על סברא זו מפ' שור שנגח ד' וה' (דף מ"ג) דאינו יורש נזקי אשתו לרבנן דהוי מלוה ומדמינן ליה לבכור ונ"ל דלתרץ זה חלק הרב ן' מיגאש ז"ל שהגיע זמנה מחיים דנזקי אשתו איירי שעדיין לא שמו ב"ד בחייה הנזקים וכיון שכן עדיין לא הגיע הזמן לגבות ולכך אמרינן דהבעל אינו יורש שם כבכור אבל היכא דהגיע הזמן שאני לן בין בעל לבכור דבעל יורש ובכור אינו יורש. וא"ת אם רבינו ז"ל סבור כדברי רבו ן' מיגאש ז"ל למה לא חילק בין הגיע זמנו מחיים ללא הגיע אלא כתב בפ' כ"ב מהל' אישות כל הנכסים ולא חילק בין נכסים לנכסים דמהאי טעמא הכריח ה"ה דהבעל יורש במלוה. וי"ל דבכלל כל הנכסים כייל המלוה בהך ופרטיות דהגיע או לא הגיע לא ירד לחלק דכיון דכתב רבינו ז"ל בהל' נזקי ממון כדברי הברייתא דהבעל אינו יורש נזקי אשתו ממילא דטעמא משום שלא הגיע זמנה מחיים הוי ודוחק:

הלכה יג

אבל אם מתה האם תחילה וכו'. כתב ה"ה ז"ל וממה ששאלו כן גבי אבלות ולא בשאר דינים למד רבינו ז"ל וכו'. קשה דמשמע לכאורה דרשב"ג לא קא מיירי אלא לענין אבילות דוקא ולכך קאמר דהוי נפל ותימה הוא זה דהרי בפ' החולץ אמרו בהדיא דלרשב"ג חולצת ולא מתייבמת ולענין חליצה איירי כדאמר שם אמר ליה רב אשי לרב הושעיא וכו' התם תנן רשב"ג אומר כל ששהה וכו' ואתמר מת בתוך ל' וכו' אשת ישראל וכו'. מבואר שם באותה סוגיא דלרשב"ג חולצת ולא מתייבמת וא"כ אמאי לא שאלו כן בגמ' ארישא דמתני' דקאמר דפטר את אשתו מן היבום וזוקק ליבום דהוי דלא כרשב"ג. וי"ל דודאי כשאמר רשב"ג דספיקא הוי לכולהו מילי קאמר אלא מ"ש ה"ה דגמ' שאל כן כאן ולא בשאר חלוקות משמע ליה לגמ' דקי"ל כרשב"ג בענין אבילות ולכך דחיקא ליה דמתני' אתיא כוותיה לענין אבילות אבל בשאר הדינים דלית הלכתא כוותיה דלא שאני ליה בין כלו ללא כלו לא דחיקא ליה לגמ' דאתי דלא כוותיה. עוד כתב ועוד יש לדחות דנהי וכו'. קשה דמי אמר לו לה"ה ז"ל דמאי דקאמר רבינו ז"ל ולא כלו ר"ל דיודע שלא כלו נימא דפירושו הוא דהוי סתמא דלא ידעינן אי כלו ונקט ולא כלו לאפוקי היכא דידעינן אי כלו ועם זה נסתלקה דחייתו וכי תימא דלשון ולא כלו משמע דידעינן ודאי דלא כלו הא ליתא דבהלכות רוצח פ"ב כתב רבינו ז"ל והוא שכלו לו חדשיו אבל אם

נולד לפחות מט' חדשים הרי הוא כנפל עד שישהא שלשים יום והתם ודאי משמע נולד לפחות מט' לאו דוקא דידעינן בהכי דאפילו דלא ידעינן בהכי אלא מדרך הסתם אין מחזיקין אותו בכך דאין ממיתין אותו אלא בראיה גמורה דידעינן דכלו וכמ"ש שם וא"כ כי היכי דפירש הדבר התם ר"ל דהוי בסתמא הכי נמי הכא נפרש הכי. וי"ל דהתם נמי פירש דבריו מה שאמרו ונולד לפחות מט' ר"ל דידעינן ודאי דנולד לפחות מט' וכי תימא אמאי נקט הכי דמשמע דוקא הוא זה הא אפי' בסתמא אין ממיתין אותו י"ל דהוא הדין אלא מאי דנקט הכי להודיענו דאפי' שידענו שהוא פחות מט' אם שהה שלשים יום יצא מידי נפל וכמו שאמר עד שישהא שלשים יום. עוד כתב וע"ק שהרי שם שנינו וההורגו חייב וכו'. קשה למה לא הקשה מהחלוקה הקודמת דמתני' דקאמר פוטר את אשתו מן היבום דכתב רבינו ז"ל פ"א מהלכות חליצה דשאני לן בין כלו ללא כלו. וי"ל דבחליצה אמרינן ודאי דהך סוגיא לא באה לחלוק בין כלו ללא כלו בענין חליצה מדלא שאלו לענין חליצה אבל מה שפסק רבינו ז"ל בפ"א מהל' יבום וחליצה הוא דדחה סוגיא זו מכח סוגיא דהחולץ דהביא שם ה"ה ז"ל אבל בענין רציחה דלא מצינו סוגיא חולקת על סוגיא דפ' יוצא דופן למה חילק רבינו ז"ל בין כלו ללא כלו ודחה סוגיא זו עם שלא ראה סוגיא חולקת על זה עוד אמרו שם במשנה ומטמא בטמא מת והביאה רבינו ז"ל דין זה בפי"א מהלכות טומאת מת וכתב אפילו קטן בן יומו שנשא וכו' והוא שנולד לט' חדשים אבל בן שמונה הרי הוא כאבן וקשה דלמה חילק שם רבינו ז"ל בין כלו ללא כלו דלפ"ז כיון דלא שאלו בגמ' על זה משמע דלא שאני לן בין כלו ללא כלו. וקשה עוד מזה דה"ה ז"ל בפ"א מהל' יבום בקש לתת טעם לכל דברי רבינו ז"ל והך דמטמא במת לא הזכיר דאין טעם מכל הנזכרים שם מועיל להה"א דהתם דאדרבה הוה לן לאחמורי ולא הוה לן לאפלוגי בין כלו ללא כלו: עוד כתב ה"ה ז"ל ואולי דין הירושה למד רבינו ז"ל ממה שאמרו שם בן יום אחד וכו'. קשה כיון דמתני' דין יום אחד אוקמוה בגמ' דכלו לו חדשיו כי היכי דליתי כרשב"ג א"כ כי דייק רבינו ז"ל טעמא דאיהו מיית ברישא הא יצא חי וכו' לית ליה למידק אלא בגוונא דמתני' דהיינו דכלו לו חדשיו אבל בלא כלו מנא ליה. ואולי יש לומר כיון דמתני' לרבנן בכל גוונא איירי דהא דמוקמינן בכלו הוי לרשב"ג אבל לרבנן הוי אפילו בלא כלו א"כ דייקינן טעמא דהוא מיית וכו' אפי' בלא כלו. עוד איכא למידק לכאורה בדברי ה"ה ז"ל מה טרח כאן למצוא מהיכן יצא לו לרבינו דין זה דירושה הא בפ"א מהלכות יבום נתן טעם לשבח בין לדין זה בין לשאר הדינים ועם האמור שם יתורץ הכל והא ודאי לאו מילתא ולא קושיא היא כלל דהתם הוא אחר שמצא רבינו ז"ל הדינים מוכרחים מכח הסוגיות רצה לתת טעם לחכמים למה כאן עשו

כן וכאן עשו בהפך אבל לא שיספיקו הטעמים ההם כדי שיוציא רבינו ז"ל הדינים מכל הכרח הסוגיות כאן ולכך טרח למצוא הכרח סוגיא שיצא דין זה לרבינו ז"ל וקל להבין:

אבל אם מתה האם וכו'. כבר הארכתי בלשון זה בפ"א מהלכות יבום וחליצה. וכתב הרב המגיד ז"ל וממה ששאלו כן גבי אבילות וכו'. אע"ג דרש"י ז"ל פירש דאכולה מתניתין קאי מ"מ דייק מדלא כתב ברישא דמתני' כמאן ומינה ידענו לכולה מתניתין משמע דלא נאמר אלא לענין אבילות ואע"ג דמוכח בפרק רבי אליעזר דמילה ובפרק החולץ דרשב"ג אמרו אפי' לענין חליצה ויבום מ"מ לא הקשה הגמ' דמתניתין אתי דלא כרשב"ג באינך דאין נראה לו דוחק אבל בהא דאבילות דאתי דלא כרשב"ג בזה נראה לו דוחק משום דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל והיתה לנו לפוטרן מאבילות ולכך הוצרך לומר דקים לן שכלו חדשיו:

פרק ב

הלכה ח

אין הבכור נוטל פי שנים וכו'. כתב ה"ה ז"ל זה מפורש בפ' יש נוחלין וכו'. קשה למה קאמר דטעמא דלא קאי במסקנא דהא דחו שם בגמ' הך טעמא דאמר רבא אמר קרא לו משפט הבכורה לו ולא לה ולא קאי במסקנא הך טעמא ואע"ג דמ"ש ומסקנא י"ל דלא קאי לענין הדין מ"מ לא היה לו לכתוב טעמא דליתיה במסקנא ואולי דהוא מפרש דבמסקנא נמי איתא להך טעמא כדי לתרץ דהני קראי דלעיל למאי צריכי והתוספות אמרו שם דלדרשה אחריתי אתי אבל ה"ה ז"ל מפרש דלעולם צריך קרא דלעיל דאי לאו ההוא קרא דאביי לא הוה דרשינן דרשה דכמשפט הבכורה לאיש וכו' דקרא דלו משמע דקאי אבן ולא קאי אאב אבל השתא דדרשינן לו ולא לה ואית לן גילוי דרשינן הך דרשה ולא מקשינן הני מילי בחור שנשא אלמנה וכו' ותרווייהו אתו להך דרשה:

הלכה י

לפיכך בן תשעה שהוציא רוב ראשו חי וכו'. כתב ה"ה ז"ל שאין הלכה כשמואל דאמר בבכורות (דף מ"ו:) אין הראש וכו'. והקשה על זה הבכ"מ דלא אמר כן אלא לענין חמש סלעים אבל לענין נחלה נמי בן תשעה שהוציא ראשו חי הבא אחריו אינו בכור. והנני מוסיף להפליא על הרב בכ"מ ז"ל דאפילו לענין חמש סלעים נמי לא אמרו שם אלא בבן שמונה אבל בן תשעה שהוציא ראשו חי ליכא פלוגתא כלל דהוי כילוד. ונראה לי לתרץ בדוחק דאי הוה אמרינן דהלכה כשמואל לא הוה סגי ברוב ראשו אלא כל ראשו בעינן דהא דאמרינן רוב ראשו נפקא לן ממתני' דנדה דאמרה יצא כדרכו משיצא רוב ראשו

ושמואל לא הוה מדמי בכור לנדה דא"כ הוה קשה ליה הא נמי תנינא כדמקשי בגמרא ומשום דבגמ' מדמי להו איתותב שמואל אבל שמואל יאמר דלא דמו לנדה דלענין נדה הוי ילוד ולא לענין בכור דאין לומר דנעלם ממנו מתני' דנדה דפריך מינה הגמ' הא נמי תנינא אלא דמחלק הוא בכך וכיון שכן אמרינן דהכא כל ראשו בעינן ולא ילפינן מנדה אבל השתא דאיתותב שמואל וילפינן בכור מנדה א"כ כי היכי דהתם ברוב ראשו סגי הכא נמי ברוב ראשו סגי. זה נראה ליישב דברי ה"ה ז"ל ודוחק:

הלכה יג

היה הבכור ממזר נוטל פי שנים שנאמר כי את וכו' זו ששנואה בנשואיה. קשה דאין ממזר אלא מחייבי כריתות דלא תפסי בהו קדושין והך קרא דשנואה בנשואיה איירי בחייבי לאוין דתפסי בהו קדושין כדאמרינן בפ' כיצד ביבמות (דף כ"ג) ואימא פרט לחייבי לאוין אמר רב פפא חייבי לאוין תפסי בהו קדושין שנאמר כי תהיינה לאיש שתי נשים וגו' וכי יש אהובה לפני המקום ויש שנואה לפני המקום אלא אהובה בנשואיה שנואה בנשואיה ואמר רחמנא כי תהיינה משמע דקרא לא איירי אלא בבת הויה ואי רבינו ז"ל נפקא ליה הך משום מאי דכתב הרב"י ז"ל בח"מ דאמרו בגמ' ואחיו הוא לכל דבר למאי הלכתא ליורשו ואמרו שם מ"מ לאתויי ממזר ובכורה בכלל ליורשו הוי מ"מ הפסוק שהביא לראיה אינו כן כדמשמע בגמ' שהבאתי נהי דמקרא אחרינא דערות אחותך דאע"פ דהיא מחייבי כריתות קרי ליה אחותך נפקא לן אבל מ"מ הוא ז"ל שכתב פסוק זה קשה וי"ל דודאי נפקא ליה מהקרא שהביא הרב ב"י ז"ל רבינו ז"ל רצה לסומכו אקרא והביא הכתוב הזה ונראה דדייק ליה מבן השנואה תניינא דדי לו להכתוב שיאמר כי את הבכור יכיר למה אמר בן השנואה לרבות ממזר דחייבי כריתות דלא תפסי בהו קדושין ולא נפקי מרישא דקרא דקאמר כי תהיין ומ"מ דוחק הוא זה דלא מצינו דרשה זו בגמ' ולא היה לו לרבינו ז"ל לדרוש מה שלא נמצא בגמ' דמשמע אפי' מחייבי כריתות:

הלכה יד

אביו לעולם. מלשון רש"י ז"ל בפ' עשרה יוחסין (דף ע"ד) משמע דתוך שבעה אינו נאמן אביו אלא אמו שעדיין לא מסרו לאביו לברית אבל מלשון רבינו ז"ל דאמר לעולם לא משמע הכי. ואולי לעולם דקאמר הוי אחר שבעה:

על מי שלא הוחזק בנו כלל. קשה דבגמ' משמע דאפילו מוחזק לנו שאינו בנו נאמן וא"כ למה כתב רבינו ז"ל שלא הוחזק דמשמע דאי הוחזק שאינו בנו לא:

פרק ג

הלכה א

או היתה לו ספינה וכו'. לתרץ קושית הר"א ז"ל כתב הר"י אדרבי ז"ל בפסקיו והישיבה הדורה של מצרים דנפקא ליה לרבינו משום דקאמרה מתני' ערכין (דף י"ז:) ובאה לו ברבואות דמשמע שכבר באה ומשום הכי צריך לטעמא דר' אליעזר דנותנין לו ספינתו ולא הוי עשיר אבל אם לא באה אלא היה בים לא הוה צריכינן להאי דאפי' לרבנן לא הוי עשיר משום דהוי ראוי וא"כ נמצא לפי פירוש זה דבערכין ג"כ לא מקרי עשיר היכא דיש לו בים משום דמיקרי ראוי. וקשה על זה שהיה לו להזכיר רבינו ז"ל דין זה בהלכות ערכין והכא דנפקא ליה מהתם הזכירו והתם שהוא עיקר מקומו איך לא הזכירו. ועוד דא"כ גם אם יש לו מלוה לא מיקרי עשיר בענין ערכין כיון דהוא ראוי דהא משמע דטפי הוי ראוי מלוה מספינה דהא בספינה תמה הרשב"א דילמא מיקרי ראוי ובמלוה מודה וא"כ כיון דספינה הוי ראוי לגבי ערכין והוי עני א"כ כ"ש מלוה או לפחות הוא הדין וכיון שכן מה הקשו בגמרא תיפוק ליה משום שכרה ותירצו אינה לשכירות אלא לבסוף אפילו ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף לימא דלא הוי עשיר משום דהשכירות הוי מלוה והמלוה הוי ראוי ואין זה מיקרי עשיר לגבי ערכין כי היכי דלא מיקרי בספינה:

הלכה ב

הניח להם פרה מושכרת וכו'. קשה אמאי בפרה מושכרת נוטל פי שנים ומשמע פרה מושכרת עד זמן פלוני כדפירש רשב"ם בערכין כשהקשו והא איכא שכרה ותירצו שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ומהאי טעמא חשיב ליה עני וא"כ ראוי הוא ולא היה לו לבכור ליטול פי שנים. וי"ל דאנן דקי"ל דשכירות ישנה מתחלה ועד סוף וכן פסק רבינו ז"ל בהל' אישות פ"ה. אי נמי כיון דשכרה בחיי אביו לא מיקרי ראוי ומ"מ עני חשבינן ליה בערכין כיון דעדיין לא בא לידו והראשון עיקר:

הלכה ו

בד"א בשלא מיחה וכו'. כתב ה"ה ז"ל דהלכתא כרבה לגבי דרב יוסף והקשה הרב בעל כ"מ ז"ל דאנן קי"ל דהלכתא כרב יוסף ואני אומר דהתוס' ז"ל בפ' שבועת הדיינים (דף מ"ד.) בדיבור המתחיל שומר אבידה וכו' האריכו לבאר הלכתא כרבה לגבי רב יוסף ומ"מ צריך לבאר דמשמע דליכא פלוגתא בין רבה ורב יוסף וכמו שפירש רשב"ם ז"ל ונראה דלפי פירוש רבינו ז"ל איכא פלוגתא והכי פירושו ורב יוסף אמר אפי' דרכום ואח"כ חלקו ביין מהני המחאה שמיחה בענבים והקשו דאיך אפשר לומר כן דרכום

מעיקרא עינבי והשתא חמרא ואם כן איך תועיל המחאה שהמחה בענבים לגבי היין ותירצו דכשחלקו ביין לא חלקו אלא לפי חשבון הענבים כלומר אם נשפך היין נטל הבכור חלקו כאילו היו ענבים ולא היה יין ופסידא דיין לאו עליה הוא וכיון שהוא חולק לפי מה שהיו תחילה שהם ענבים אע"פ שהוא יין הוי כאילו חלקו ענבים ולכך מועיל המחאה דענבים וז"א ליתן לו דמי היזק ענבים כלומר כשחלקו נותן לו דמי היזק ענבים לבכור ונוטל בשוה עמו מה שהיה נוגע לחלקו אילו היו ענבים וכיון שכן הוי כאילו חלקו ענבים ואתי שפיר לפי פירוש זה לשון ורב יוסף אמר דמשמע דפליג:

פרק ד

הלכה א

האומר זה בני וכו'. הטור ז"ל בח"מ ריש סימן רע"ט כתב על האומר זה בני אם הוא נאמן להורישו בין נכסים שיש לו עתה בין נכסים שיפלו לו כשהוא גוסס דהר"ש ז"ל סובר שהוא נאמן להורישו בכל הנכסים ואע"ג דבנכסים הבאים אחר מכאן ליכא טעמא דמגו דיהיב להו במתנה מ"מ בבנו האמינתו תורה כל כך וכתב שם הרב בית יוסף דכן נראה דעת רבינו ז"ל שלא חילק וקשיא לי דגבי אומר זה אחי דהתם לא האמינתו תורה והטעם שהוא נאמן משום מגו דאי בעי למיתן ליה במתנה וכדכתב הרב המגיד ז"ל א"כ היה לו לחלק בין נכסים שיש לו עכשיו לנכסים הבאים לאחר מכאן דודאי אינו נאמן דליכא טעמא דמגו:

הלכה ג

אמר עבדי וחזר ואמר בני אע"פ שמשמשו כעבד וכו'. מדנקט רבינו ז"ל לשון אע"פ וכו' נראה דהוא מפרש דהיה משמשו כעבד דברייתא הוי הפך מפירוש רשב"ם ז"ל דלרשב"ם ז"ל שמוש דעבד דנקט בברייתא הוי לרבותא דאע"ג דמשמשו כעבד והוה אמינא דיהא נאמן דמאי דאמר מעיקרא עבדי הוא משום דמשמש כעבד ולכך קרי ליה עבדא קמ"ל דאינו נאמן אבל רבינו ז"ל מפרש איפכא דאדרבה משום דמשמש כעבד לכך אינו נאמן במה שאמר אח"כ דבנו הוא דודאי דבריו הראשונים עיקר דהוי עבד מדמשמש לו כעבד וקשה על זה א"כ מאי פריך בגמרא בפרק יש נוחלין (דף קכ"ז:) לרבי יוחנן מהך ברייתא נימא דהברייתא דקאמרה דאינו נאמן משום דשמש כעבד ור' יוחנן איירי בדלא שמש כעבד בשלמא לרשב"ם ז"ל ניחא דפריך בדרך כ"ש כיון דבשמש כעבד קאמרה הברייתא דאינו נאמן כ"ש בלא שמש אבל לרבינו קשה. מיהו לרבינו ז"ל י"ל דפריך משום דר' יוחנן אמר סתמא דנאמן משמע אפילו במשמש כעבד. מיהו קשה א"כ רישא דברייתא

מתפרשא לפירוש רבינו ז"ל הכי דאמרה היה משמשו כבן ובא ואמר בני הוא וחזר ואמר עבדי הוא אינו נאמן צ"ל לפי פירושו דדוקא משום דמשמש כבן הוא דהיכא דאמר בני וחזר ואמר עבדי אינו נאמן אבל אם לא היה משמש כבן היה נאמן דמדשמש כבן הוכיח דדבריו הראשונים עיקר דאמר בני הוא לכך אינו נאמן כשחזר בו אבל לא שמש כבן לא דלפירושו משמע דכוונת הברייתא דהיכא שדבריו הראשונים נסתייעו מהמעשה אי אפשר לו לחזור אבל אם לא נסתייעו מהמעשה אפשר לו לחזור כלומר דאמר בן והשמוש היה כבן וכן אמר עבד והשימוש היה כמו עבד אבל אם אין מעשה מוכיח יכול לחזור בו וכיון שכן היכא שאמר בני וחזר ואמר עבדי היה לו לומר דאינו נאמן דוקא היכא דשמש כבן וכן קשה לפירושו דאמאי לא מקשה מרישא דברייתא לר' יוחנן שהוא בכל גוונא קאמר דאינו נאמן וברייתא קאמרה דוקא היכא דמשמש כבן כי היכי דפריך מסיפא בעבד משום דקאמר סתמא נאמן דמשמע אפי' דמשמש כעבד. ותו קשיא דלפי פירוש זה של רבינו ז"ל רב נחמן דתירץ התם דקרי ליה עבדא וכו' בעי ג"כ שיהא משמשו כעבד כדי שלא יהיה נאמן דרב נחמן ברייתא מפרש לה וברייתא קאמרה היכא דמשמש כעבד וא"כ למה כתב רבינו ז"ל דאם היו קורין לו עבד בן מאה זוז וכו' דאינו נאמן היה לו לומר דוקא היכא דמשמש כעבד דאהא קאמרה הברייתא ולא היה לו לסתום. ומ"ש רבינו ז"ל

ואם היו קורים לו וכו'. רשב"ם ז"ל נראה דגריס התם דקרי ליה עבדא וכו'. וקאי קרי אאדון דאיהו קרי ליה הכי אבל רבינו ז"ל נראה דגריס דקרו ליה ור"ל דהעולם קורים לו כן:

הלכה ו

מי שהיתה לו שפחה וכו'. בלשון ההלכות שהביא הרב המגיד ז"ל הקשה החכם מהרר"י ן' לב ז"ל בפסקי אביו ז"ל הראשונים (דף מ') על מאי דקאמר ולענין ממונא נקטינן לקולא ולא ירית ליה ואמאי הא הגאון נראה לכאורה דאיירי דלית ליה אלא האי בן לחוד שכן כתב בתחילת דבריו ולית ליה אלא האי דאתייליד מן השפחה וכו' וא"כ הוי דומה לספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי מת שנתבאר בפ' שלאחר זה שחולקים וא"כ היה מן הראוי שיאמר הגאון שיחלקו בן השפחה עם האח היורש או עם הקרובים ותירץ ע"צ הדוחק דאיירי דיש לו בנים דהבנים הם ודאים וזה בן השפחה הוא ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי ודמי למאי דאמרינן בההיא סוגיא ספק ובני יבם שבאו לחלוק וכו' שנתבאר בפ' שלאחר זה שאין ספק מוציא מידי ול"נ לתרץ דמ"מ אין ספק זה שקול כההוא דספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא דחולקים אבל הכא כיון שראינו שהוא

בן השפחה איתרע חזקתיה ומיקרי ודאי לגבי שאר יורשים כנ"ל והרב מהר"י ן' לב ז"ל בפסקיו חלק ג' שאלה מ"ח תמה על רבינו ז"ל כאן למה לא הביא סברת רב נטרונאי שחלק בין שפחתו לשפחת אחרים ונראה דסמך על מ"ש בפרק עשירי מהלכות גירושין דשם ביאר הדברים. ועוד האריך הרב מהר"י ן' לב ז"ל יע"ש. ועל מ"ש הרב המגיד ז"ל דאוקי חזקה דכשרות בהדי חזקה דשפחות ונשאר דין מגו קשה למה לי נוהג מנהג בנים או שיאמר בני הוא ממשוחררת אפי' בדרך סתם שלא אמר כלום ליהני משום דאוקי חזקה בהדי חזקה. וי"ל דלא מהני חזקה דכשרות אלא כשאמר בפירוש בני הוא דאז מוכיח שהוא אדם כשר. אבל קשה למה אינו נושא בת ישראל יהא נאמן לומר שהוא בני לישא בת ישראל משום האי מגו שיכול לשחררו ואמאי מהימנת ליה גבי ממון דבידו ליתנו במתנה שחרור נמי בידו לשחררו ולהתירו בבת ישראל. עוד כתב ה"ה ז"ל שמא יקשה וכו'. קשה טובא דברי רבינו בהלכות עבדים שכתב שם אע"פ שאמר צאי בה לחירות ונתקדשה בו אין בלשון הזה וכו' מדקאמר אע"פ וכו' משמע דכ"ש אם אמר התקדשי לבד דאינה מקודשת ולא משוחררת ואם האמת כן לפי מ"ש ה"ה ז"ל כאן וכן נראה בפרק השולח דהיכא דאמר התקדשי בו ודאי דאמרינן דכבר שחררה דחזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות כיון שהוא רוצה אותה דרך אישות. ואולי יש לומר דמאי דקאמר אע"פ ה"ק שאמר לה צאי בה לחירות והוה אמינא שתצא קמ"ל שלא תצא כיון דלא שחררה קודם אבל אמר התקדשי ודאי דמהני דודאי שחררה קודם והאי אע"פ אין בו לא מבעיא אלא הוי כמו ואע"ג:

פרק ה

הלכה א

לפיכך מי שמת. כתב ה"ה ז"ל ודין האנדרוגינוס הוא מפני שדעת רבינו ז"ל שהאנדרוגינוס בריה בפני עצמה. קשה דאסיפא דקאמר ילדה טומטום אינו נוטל קאמר בגמרא דאתי כרשב"ג דאמר בריה ולית הלכתא כוותיה דאנן קי"ל דהוי ספק וכן כתב רבינו ז"ל לקמן דוחין אותו ושקיל כבת. וי"ל דמאי דקאמר ה"ה ז"ל בריה בפני עצמה היינו ספק וסמך על מ"ש פ"ד מהלכות אישות שכתב שם שפסק כרבי יוסי דאמר בריה בפני עצמו והיינו ספק וקרי ליה בריה בפני עצמה משום שלא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה ובריה דקאמר ר' שמעון הוי בריה ממש ולא ספק. ויש כאן בפרק זה בדברי רבינו ז"ל דברים תמוהים בקצת ענינים מהדינים והרב בעל הטורים כתב בענין אחר יע"ש: כתב ה"ה ז"ל שדעת רבינו ז"ל דאנדרוגינוס בריה בפני עצמה וכו'. אינו רוצה לומר

בריה ממש דאינו לא זכר ולא נקבה דמתני' דפ' מי שמת (דף ק"מ:) דאמר ילדה טומטום אינו נוטל כו' אית לה הכי ואתיא כר"ש דהוי דלא כהלכתא ופסק רבינו ז"ל בהפך פ"ח מהלכות זכיה ומתנה דנוטל בפחות שבשניהם אלא האי בריה ר"ל וספק אם זכר אם נקבה וכר"י דברייתא דפרק הערל וכ"כ ה"ה ז"ל בפ"ד מהלכות אישות אלא שקשה לזה דבסוף פט"ז מהלכות מעשה הקרבנות נראה דפסק כר"ש ושם ובפ"ד מהל' אישות כתבתי בזה וכן מה שקשה במה שפסק רבינו ז"ל באנדרוגינוס וטומטום במקומות רבים זה הפך זה ובפ"ד מהלכות אישות הזכרתיה מיהו יש לתרץ בההיא דמעשה הקרבנות דשם לא כתב רבינו ז"ל אלא במקדיש בהמת חולין שאינה קדושה כשהיא טומטום מה שתלד דהא כתב בהלכות איסורי מזבח פ"ג דהמקדיש טומטום ואנדרוגינוס הוי כמקדיש עצים ואבנים וא"כ אפילו שהיה נודע לו שהוא טומטום ואנדרוגינוס אין הקדושה חלה עליו כ"ש התם דלא ידע אבל מאי דקאמר ר' שמעון הוא בבכור דאע"פ דהוא קדוש מרחם אם הוא טומטום או אנדרוגינוס אין הקדושה חלה עליו משום דהוי בריה ולכך אמרינן בפ' מי שמת דמתני' דאמרה דילדה טומטום אינו נוטל דאית ליה דהוי בריה כר"ש דאית ליה הכי דהוי בריה ובבכור לית הלכתא כר' שמעון אלא טומטום הוי ספק בכור כמ"ש רבינו בפ"ב דבכורות ומה שפסק רבינו באנדרוגינוס שם קשה ושם הארכתי. ומ"ש ה"ה ז"ל דבברייתא משמע דטומטום ואנדרוגינוס שוים הוא דהזכיר ר"ש דבטומטום ואנדרוגינוס אין הקדושה חלה עליו ואין זו הוכחה גמורה:

הניח בנות וטומטום וכו'. קשה בנכסים מועטים יכולות הבנות לומר לו אתה זכר ואין לך כלום וכן כתב הטור ז"ל בסימן ר"ף והרב"י ז"ל כתב שם דרבינו ז"ל מודה בזה ואין נראה כן מדבריו גם הטור ז"ל כתב שם דבנכסים מרובים יטול הטומטום ומשמע דלית ליה לרבינו ז"ל הכי ועיין שם ובדברי הרב בית יוסף ז"ל:

הלכה ג

אין זה הבן יורש אחד משניהם וכו'. קשה אם לא יהיה לראשון ולאחרון בנים אלא אחים יחלוקו עם כל אחד בנכסים דהוי כמו ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא. וי"ל דאין הכי נמי ולא איירי רבינו ז"ל אלא כשיש לראשון ולאחרון בנים דהשתא הם ודאים וזה ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי:

הלכה ד

יבמה שלא שהתה וכו'. גם בזה כתב הטור ז"ל באבן העזר בשם הרא"ש ז"ל דמיירי דהסבא קיים ורבינו ז"ל סתם הדברים ולא כתב בכל אלו הדינים אלא כפי שנאמרו בגמ' כפשוטן ודברי בעל הטורים ז"ל נראין מוכרחים וצ"ע ליישב דעת רבינו ז"ל:

הלכה ו

אבל אם נפל הבית עליו וכו'. עיין בתשובת הרא"ש ז"ל כלל ע"ד כי שם האריך לבאר לשון זה:

פרק ו

הלכה ד

ואם היה בריא וכו'. קשה כיון דהוי בעיא דלא איפשיטא היה לו לומר דאם תפס מה שהוסיף לו לא מפקינן מיניה וכמו שדרכו בכל תיקו וכמו שנתבאר בפי"א מהל' זכיה גבי ס"ת שהיה ספק אם הוא בכלל נכסים וכן במקומות אחרים. וי"ל דהבעיא היה אם אמר ר' יוחנן בן ברוקה בבריא או לא אבל רבנן ודאי דפליגי אפי' בשכ"מ וכיון שכן בבריא דהוי ספיקא אי אמרו ר"י בן ברוקה קי"ל כרבנן כיון דלא אשכחן פלוגתא דר"י בן ברוקה עלייהו בהדיא:

הלכה ז

כיצד יאמר אם היה לשון המתנה וכו'. אדם אחד וב' שדות ושדה אחת ושני בני אדם וכו' משמע דלא בעינן לשון מעורב בשניהם וכ"כ הטור ז"ל בסי' רפ"א דריש לקיש דבעי עירוב לא קאי אלא אשני בני אדם ושתי שדות ולא ידעתי למה לא ביארו רבינו ז"ל. ואולי דסובר דר"ל אכולה קאי:

פרק ז

הלכה א

אבל אם שמעו בו שמת וכו'. נראה דרבינו ז"ל מפרש דשמעו בו שמת שאמר בפ' המפקיד (דף ל"ח:) היינו בעד אחד ולא כפירוש האחר שכתבו התוס' ז"ל בפ' האשה שלום (דף קט"ז) דהוי בשני עדים וזה דקדק כאן שכתב ששמעו בו שמת אין היורשין נוחלין דהיינו בעד אחד ומאי דאמרינן בפ' המפקיד (דף ל"ח) דמורידין היינו לירד ולאכול. ומיהו מ"ש רבינו ז"ל למטה ואח"כ נשמע שמת אינו כמו הך שמעו דהכא דהוי בעד אחד דא"כ איך כתב למטה שאע"פ שאין משיאין את האשה הוא מפני איסור כרת הא על פי עד אחד משיאין אלא ודאי מ"ש למטה נשמע וכו' איירי ע"י קול ומכל מקום קשה מאין יצא לו כן:

הלכה ג

או שנדקר במלחמה וכו'. תימה דמשמע מדברי רבינו ז"ל דאם באו שני עדים והעידו שמת במלחמה שנאמין ולא אמרינן דאמרו בדדמי אע"ג דבעד אחד אמרי בדדמי וזה תימה שה"ה ז"ל כתב בפי"ג מהלכות גירושין בלשון המתחיל עד אחד שאמר ראיתיו וכו'. חולק על דברי הרב אלפס ז"ל וסובר דאפילו בתרי דהרי אמרינן בדדמי וכבר כתבתי שם מהיכן למד כן מדברי רבינו ז"ל וכי תימא הכא בעד אחד מיירי הא ליתא דבאו עדים קאמר ועוד דלנחלה תרי עדים בעינן ולא מצאתי תירוץ לקושיא זו אלא שנאמר בדוחק דאם אמרו מת במלחמה ודאי נאמנים ולא אמרינן דאמרו בדדמי אבל הכא שאני דאמרי שדקרוהו וכיון שהזכירו דקירה אפשר לומר דאמרי בדדמי דכיון שראו הדקירה חשבו שודאי מת וכדאמרינן בריש פרק האשה שלום זימנין דמחו ליה בגירא וכו':

הלכה ד

שבוי שנשבה וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל ולפי זה יש לדחוק הסוגיא והברייתא עצמה. הסוגיא ודאי דחוקה דרב ושמואל לא פליגי אלא לירד כאריס ובריתא איירי לירד לנחלה ואם כן היכי קאמר בגמ' דפלוגתא דרב ושמואל הוי בפלוגתא דברייתא הא אפי' מאן דאמר בברייתא אין מורידין אפשר דמודה לשמואל דמורידין לירד ולאכול. והברייתא ג"כ דחוקה דאיך יאמר רבי שמעון דהנטושין שלא שמעו בו שמת מורידין לנחלה. ומ"ש לתת טעם לרבינו ז"ל דמעלינן דרגא אחת משמעו ללא שמעו קשה א"כ גם יצא לדעת לא היה לנו להעלות אלא מדרגה אחת לרב כאן משמעו ללא שמעו וכיון דבלא שמעו אם ירד לאכול שלא על דעת למכור מסלקין כששמעו לא היה לו לרבינו לכתוב מורידין לכתחילה אלא שאם ירד אין מסלקין דכן עשו בנחלה שלא רצה לדלג אלא מדרגה אחת בשבוי והיכא דלא שמעו אם ירד מסלקין והיכא דשמעו אין מסלקין אבל מורידין לכתחלה לא. וי"ל דמ"מ ביצא לדעת נראה שדי שיהיה לא שמעו דשבוי כשמעו דיצא לדעת ואין להעלות מזה לזה כלל וכי היכי דשמעו דשבוי מורידין לכתחילה הכא נמי מורידין לכתחילה ואע"פ שבין שמעו ללא שמעו דיצא לדעת גופיה אנו מעלין ב' מדרגות מ"מ ניחא ליה בהכי דאין אנו מעלין בין שבוי ליצא לדעת אלא מדרגה אחת דשמעו דהכא כי לא שמעו דהתם וזהו שכתב ה"ה ז"ל דעת רבינו ז"ל שדין שמעו שמת כיוצא וכו' כ"כ לתרץ הקושיא הנזכרת כדכתיבנא ועוד מה הקשה שם אלא אנטושים אילימא לרבנן הא אמרי מוציאין אותם מידו ומאי קושיא הא דמוציאין משום דירד למכור ועוד קשה מאי דאמרי בסוף תקינו רבנן כי היכי דלא לפסדינהו הא כיון דירד למכור לא מפסיד להו ועוד אי שמואל כרשב"ג והלכה כשמואל א"כ לרשב"ג הנטושים כשבויים

ואין מוציאין מידו אפי' לירד ולמכור ואיך כתב רבינו ז"ל דאינו אלא לירד ולאכול. ונראה ודאי דהברייתא איירי כולל בין לירד ולמכור בין לירד ולאכול ורישא גבי שבויים אפי' ירד למכור אינם מוציאין ובנטושין אפי' ירד לאכול מוציאין ומשום הכי נקט ברישא היורד גבי שבויים ולא מורידין דאיירי אפי' לירד ולמכור והשתא פריך שפיר דאי לרבנן הא אמרי מוציאין מידו דברייתא אפי' לירד ולאכול קאמר דמוציאין מידו ור"ש דקאמר דנטושין כשבויים לאו אכולא מלתא קאמר אלא לירד לאכול דוקא דמורידין לאכול בנטושין ומשום הכי תנא דשמין להם כאריס בנטושין דהוי לירד ולאכול ואתי שפיר דקאמר תקינו רבנן כי היכי דלא ניפסדינהו משום דלא הוי אלא לירד ולאכול ומ"מ דחוק פירוש זה בברייתא ובסוגיא ולכך דחאו ה"ה ז"ל:

פרק ח

הלכה א

כיצד היו שני אחים וכו' ונשבה הקטן וכו'. נראה מדברי רבינו ז"ל דמפרש בההיא דאין מורידין קרוב לנכסי קטן בשבוי קטן וקשה דא"כ מי הכריחו לרבינו ז"ל בפ"י לחלק בין מטלטלין לקרקעות דכתב שם דהקרוב מורידין אותו למטלטלין דהא ההכרח שהכריחו להרי"ף ז"ל לחלק בכך הוא משום דאמרינן בפרק איזהו נשך (דף ע') חזינן לגברא דמשפו נכסים וכו'. ולא הזכירו שם שיהיה רחוק וכאן אמרו אין מורידין קרוב לכך נראה לחלק דהתם הוי מטלטלים והכא הוי קרקעות והך הכרח הוא הכרח גמור אם הך דקטן דהכא הוי אפילו לא נשבה דר"ל דאפוטרופוס לקטן לא מוקמינן לקרוב אבל לפי דברי רבינו ז"ל דמפרש הך דהכא בשבוי בלא חילוק מקרקעות למטלטלין יש לחלק דהתם הוי בלא נשבה והכא בנשבה. וי"ל דמ"מ אע"ג דמפרש רבינו ז"ל בנשבה הוא משום דפשט ההלכה משמע דכולה סוגיא דלעיל איירי בשבוי אבל מ"מ משמע ליה לרבינו ז"ל דהוא הדין בלא נשבה וכדכתב ה"ה ז"ל ולכך חילק כדכתב הרי"ף ז"ל:

ואפי' בן אחיו של זה הקטן וכו'. כתב בעל ההגה"ה צ"ע מנין לו זה ע"כ. וגם קשה לי למה לא פירש רבינו ז"ל דקרוב מחמת קרוב הוי אחי דאימא ואין פירושו כמו לא שנא אחי דאבא ואחי דאימא דאמרו אחרי כן בגמ' דא"כ היכי הוה סבור מעיקרא לומר ולא אמרן אלא באחי דאימא וכו'. הא בפירוש אמר רב הונא דקרוב מחמת קרוב לנכסי קטן דאחי דאימא אין מורידין וכו'. א"ו שהוא כענין אחר שכתב רש"י ז"ל. ורבינו ז"ל לא כתב אלא מ"ש בגמ' לא שנא אחי דאבא ולא שנא אחי דאימא אבל מ"ש מעיקרא ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן דאחי דאימא דהיינו כגון קטן שיש לו אח מאב ואותו אח

מאב יש לו אח מאם וכו' כדפירש"י ז"ל לא כתב ויש תימה למה לא כתבו. ונראה לי לתרץ קושיא זו עם קושית בעל הגה"ה דרבינו ז"ל סבור דפירוש באחי דאימא דאמרו בגמ' מעיקרא הוי כפירוש מה שאמרו שם ולא שנא אחי דאימא וכו' וסובר רבינו ז"ל דמ"ש בגמ' ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן באחי דאימא הך באחי דאימא לאו דברי רב הונא הם אלא דברי הגמ' שמפרש כן לפי המסקנא דאמרו לא שנא אחי דאבא ואחי דאימא ולמאי דס"ד ולא אמרן וכו' היה מפרש הגמ' דברי רב הונא דאמר קרוב מחמת קרוב דהיינו בין אחיו הקטן של זה שנשבה אבל אחי דאימא לא אמנם לפי המסקנא הוי אפי' אחי דאימא וכ"ש בן אחיו ולכך כתב רבינו ז"ל שניהם והשתא אתי שפיר שהביא כל האמור בגמ':

הלכה ב

אפילו קרוב מחמת אחי האם וכו'. בפ' המפקיד (דף ל"ח:) אמרינן אין מחזיקין בנכסי קטן ואפילו הגדיל וכו' ולא אמרן אלא באחי דאבא וכו' ולעיל מיניה אמרו ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן באחי דאימא ופירש"י ז"ל באחי דאימא קמא שזה האח מן האם לאחיו של קטן מן האב ובאחי מאימא בתרא פירש שהוא אחי מאימא לקטן ממש שהוא אחיו מן האם ולפירושו ניחא דאע"ג דמעיקרא היה סובר דאחי מאימא אין מורידין היינו משום דהוא אחיו מאם לאחיו של אביו של קטן ויאמר נפל לאחי בירושה אבל אחיו מאם לקטן עצמו ליכא ביה שום צד ירושה מאב וא"כ אין בו חששא ובזה היה טועה עד דמסיק בגמ' דלא שנא אבל לפירוש הטור ז"ל ופירוש הרא"ש ז"ל בפסקיו שנראה דמפרשים אחי מאימא קמא הפך פירוש רש"י ז"ל דהקטן יש לו אח מאם וזה אח מאב לאח מאם של קטן ואין מורידין אותו שמא יאמר של אם אחי הוא א"כ באחי אימא בתרא שהוא אח מאם לקטן אמאי הוה טעי דלא יאמר מאימא הוא. ולתרץ זה נאמר דהטור והרא"ש ז"ל לא כתבו כן אלא לפי המסקנא אבל מי שהיה טועה בגמ' היה סבור דמ"ש קרוב מחמת קרוב באחי דאימא הוא כפירוש רש"י ז"ל שהוא מהאם לאחיו של קטן מן האם דלא הוה אסיק אדעתיה לומר נכסי אמי הם וזה דוחק והרב"י ז"ל כתב בטור ח"מ סי' רפ"ה דדברי הטור ז"ל כדברי רש"י ז"ל ודחוקים הם כדכתיבנא:

פרק ט

הלכה ב

אמרו ראו מה שהניח וכו'. כתב ה"ה ז"ל ולפי מה שנמצא בספרי רבינו ז"ל גירסתו מוחלפת וכו'. נראה ודאי דלפי המסקנא לפי גירסת ה"ה ז"ל ודאי לא שנו אסיפא קאי

דקאמר ראו מה שהניח לנו אבא וכו' מדקאמר וכו' השביחו לאמצע משמע דקאי לא שנו אחלוקה דהשביחו לעצמה והיינו חלוקה דראו דהניח וכו' אבל לפי מאי דס"ד הוה ס"ד דקאי אירישא והוא גריס אבל שבחו השביחו לעצמן ולהכי הוה פריך מאודיני זו ודאי כוונת ה"ה ז"ל וע"כ אני תמה על הרב בכ"מ ז"ל שהשיג על ה"ה ז"ל וסובר דאסיפא קאי דאי כתב כן קודם דפריך מאודיני א"כ מאי מקשה מההיא דאודיני ואי כתב דגרסינן הכי לפי המסקנא וקאי אסיפא היינו מאי דכתב ה"ה ז"ל ולא ירדתי לסוף דעת הרב בכ"מ ז"ל:

הלכה ד

מי שירש וכו'. נראה מדברי הר"א ז"ל דאם היו גדולים אפי' ידע שיש לו שמין לו כאריס וקשה דבגמ' אמר אביי הכא מי ידע דליחול משמע דאי ידע הוי לאמצע. וי"ל דהר"א ז"ל מפרש דאביי היה יודע האמת שהיה קטן ולהכי קאמר דאי הוה ידע הוי לאמצע אבל אם היה גדול אפי' ידע שמין לו כאריס:

פרק י

הלכה ו

צוה המוריש וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל נתבאר בפ' מציאת האשה כו' ואע"פ וכו' ואולי כתב כן על מה שאמרו במשנה דהמשליש מעות לבתו דאין נותנין לה כשהיא קטנה ומשמע דווקא משום דיש שליש אבל צוה האב ליתן לה היו נותנין לה ומ"מ כתב דאין זו ראיה דדילמא נקט שליש לומר דאפי' בגדולה אין נותנין ובפלוגתא דר"מ ור' יוסי אבל כתב דמסוגיא דמצוה לקיים וכו' נראה כן ונראה טעמו משום דאמרו שם על מתני' דתנו שקל לבני וכו' והא מצוה לקיים דברי וכו' ובקטנים איירי התם כדמשמע מדברי רש"י ז"ל ולא הקשו אלא משום מצוה לקיים משמע דאם היה מצות המת ליתן להם די ומ"מ אין זה הכרח ולא ראיה:

פרק יא

הלכה ה

כשיגדלו היתומים נותן להם ממון מורישם וכו'. הרב מהר"י ן' לב ז"ל בפסקיו חלק ב' (דף מ"א) שאלה כ"ח הביא לשון בעל העיטור שכתב ה"ה ובסוף לשונו כתב דבטענת ברי משבעינן ליה הוקשה אצלו כיון דבעל העיטור איירי במינוהו ב"ד וכ"נ מלשונו שהביא שם וכ"נ ג"כ מדברי הטור ז"ל שכתב וכאשר ימנו וכו'. א"כ איך נתן טעם דבטענת

ברי משביעין הא אפילו בספק משביעין כשמנוהו ב"ד. ונראה לי לתרץ בדוחק דה"ק כיון דבטענת ברי משביעין אותו אם כן אפשר דנטעון ליה ברי ויודה במקצת ויתחייב שבועת התורה והיא חמורה יותר מהשבועה שנחייב אותו על הספק שהיא שבועת המשנה לבד ולכך צריך למסור לו בחשבון אולי יודה במקצת ויתחייב בטענת ברי שבועת התורה ועדיין צ"ע:

הלכה ח

אין האפוטרופסין רשאין להוציא עבדים וכו'. הר"א ז"ל השיג עליו דיש מי שפסק כרבי וכיוצא בדין זה פסק רבינו בפ"ו מהל' ערכין וחרמין וגם שם השיגו הראב"ד ז"ל והביא שם בעל מגדל עוז וז"ל תשובה מדברי רבינו ז"ל שמתרץ קושיא זאת וכלל התירוץ נראה לכאורה שהם דברי ה"ה ז"ל אבל יש בו דברים מתמיהין קשים כגידים לא ידעתי לישבם במה שמפרש ההיא סוגיא דפ' השולח (דף ל"ט) מה שאמרו בגמ' והתניא ר' אומר וכו'. דכבר היה יודע דפקע כאן שעבודיה אלא היה מדמה התם להכא משום דהתם נמי פקע שעבודיה אהקדש ומ"מ קאמר רבי דיוצא בכסף ותירץ הגמ' דמאי דאינו יוצא הכא בכסף משום דפקע כספיה אבל התם אע"ג דפקע שעבודיה מ"מ לא פקע הכסף דיכול ליתנו להקדש. וקשה דמי הכריחו לפרש כן ולא פירש דעדיין לא היה יודע חילוק דפקע ללא פקע כלל כדמשמע מדברי רש"י ז"ל ואי משום הא ודאי לא קשיא דרצה לתת סברא נכונה למקשה אבל מה שהקשה טובא הוא שכתב דמאי דאמרו שם בגמ' ולאפוקי מהאי תנא הוא משום דהקשו על רבי מה בא להשמיענו וזה דבר מתמיה (דרבינו ז"ל השיב) למה ששאלו והשואלים היו מסופקים אם היה צריך גט שחרור או לא דהא לעיל איבעיא לן בגמ' כה"ג גבי פלוגתא דרבה ורב יוסף אמרו שם גבי זו מקדיש ומפקיר איבעיא להו צריך גט שחרור או אינו צריך ועוד דאם רבי בא לומר דכסף מועיל ודלא כר"ש דאמר בשטר ולא בכסף איך הודיענו זה בדברים הפכים במה שאמר בנתיאשתי דאין לו תקנה אלא בשטר וכ"ת מדיוקא שמעינן ליה הך דוקא אין לו תקנה אלא בשטר הא בעלמא בכסף סגי זה אינו די"ל דרבינו השיב למה ששאלו לו וה"ה בעלמא דבעינן שטר ולא כסף וע"ק שכתב שם והמחלוקת השניה דרבי ור"ש במפקיר עבדו ותימה הוא זה דבהמפקיר עבדו ל"פ ר' ורשב"ג כלל דכ"ע מודו בשטר ולא בכסף דאפילו רבי קאמר דאין לו תקנה אלא בשטר משום דפקע כספיה כי פליגי בלא הפקיר דלרבי שמעון שטר ולא כסף ולרבי כסף או שטר והיכי קאמר דפליגי במפקיר עבדו סוף דבר דברי תשובה זו תמוהים בעיני וצריך עיון:

סליקו להו הלכות נחלות בס"ד